

Als een soort 'lobbyist voor het algemeen belang' strijdt econoom Jasper J. van Dijk voor een eerlijker en eenvoudiger sociaal beleid. "Gaat dat snel genoeg? Nee. Maar moet je je daardoor tegen laten houden? Natuurlijk niet." Een interview over een queeste die vraagt om een lange adem, maar hoe dan ook bijdraagt aan het geluk van morgen.

PUBLIEK ECONOOM JASPER J. VAN DIJK:

'Tijd voor een grote schoonmaak'

'NIEMAND VERDIENT GELDZORGEN' staat er in grote letters op de tram die de Haagse Turfstraat oversteekt; een toepasselijk beeld op weg naar het interview. Het gaat om een campagne van de gemeente Den Haag. Die wil inwoners met geldstress de weg wijzen naar de vele regelingen die er voor hen zijn. "De boodschap daarachter is zeker goed, maar wat de impact van zo'n tram is weet ik niet precies", zegt Jasper J. van Dijk aan het begin van het gesprek over een eerlijker sociaal en economisch beleid.

Als publiek econoom houdt Jasper zich bij uitstek bezig met het geluk van morgen. Samen met een aantal collega's verliet hij in 2022 het Ministerie van Financiën om het Instituut van Publieke Economie (IPE) op te zetten. Vanuit deze onafhankelijke denktank willen zij volgens hun website 'beter beleid van morgen ontwerpen en opkomen voor het algemeen belang'. Jasper: "Als denktank kunnen we een soort buitenboordmotor zijn,

Jasper J. van Dijk:

Econoom, medeoprichter en onderzoeksleider bij het Instituut van Publieke Economie (IPE) in Den Haag. Daarnaast geeft hij vanuit zijn eigen bedrijf trainingen over strategie in het openbaar bestuur. Hij promoveerde aan de Universiteit van Oxford en werkte eerder als consultant en ambtenaar. Jasper gelooft in eerlijk en eenvoudig sociaal beleid voor iedereen.

die kan bijdragen aan kennis over dingen die in de toekomst gaan spelen. Dus de complexere langetermijnvraagstukken, zoals het toeslagensysteem en armoedebeleid. Het geluk van morgen zit in de dingen die je vandaag doet."

Te midden van de macht

Als de jonge econoom vertelt over zijn werk als onderzoeksleider straalt het plezier van hem af. Terwijl de thema's die hij in zijn werk voorbij ziet komen - het terugvorderen van toeslagen, armoede, kansenongelijkheid - niet altijd vrolijk stemmen. "Het klopt dat het serieuze onderwerpen zijn die vaak met maar kleine stapjes vooruitkomen. Bij IPE heb ik een manier gevonden die bij mij past om bij te dragen aan het leven van andere mensen. Hierin kom ik het beste tot mijn recht", vertelt hij.

Na een bachelor in de natuurkunde ("daarin miste ik het subjectieve en persoonlijke") koos Jasper alsnog voor een masterstudie Economie

en deed hij promotieonderzoek aan de Universiteit van Oxford. In 2012 proefde hij van het werk als consultant ("een verrijkend uitstapje"), werd daarna ambtenaar op het ministerie van Financiën, om vervolgens met collega's het Instituut van Publieke Economie op te richten. Het instituut zit te midden van de Haagse macht, op een prominente plek aan Het Plein. Met hun analyses en onderzoeken komen Jasper en zijn collega's over de vloer bij ambtenaren, politieke partijen en weten ze de aandacht te trekken van de media.

Jouw missie is een eerlijker en eenvoudiger sociaal beleid. Wat is dat precies?

"Eerlijk en eenvoudig wil zeggen: als je aan iemand uitlegt hoe onze sociale zekerheid werkt, is het belangrijk

Het geluk van morgen zit in de dingen die je vandaag doet

dat iemand het technisch gezien kan snappen. Hoe zit iets in elkaar? Maar het gaat er ook om dat iemand kan begrijpen waarom iets op die manier bedacht is. Zodat degene die er verantwoordelijk voor is, niet hoeft te blozen als die vertelt waarom we het zo doen in Nederland. Nu zijn veel dingen niet uit te leggen en weten we vaak niet meer waarom we iets ooit zo hebben bedacht. Laten we in ieder geval beginnen met het vereenvoudigen, dus het kunnen uitleggen. Dan kunnen we daarna discussiëren over hoe gul we een regeling maken."

Het toeslagen-systeem is een ingewikkeld doolhof

Niet eerlijker of eenvoudiger

Duidelijk is dat er aan beide aspecten – eerlijk en eenvoudig – vaak iets schort, als je kijkt naar het ingewikkelde armoedebeleid en het toeslagensysteem. Dit voorjaar liet ook het Centraal Planbureau (CPB) zien dat bijvoorbeeld ons belastingstelsel eerlijker kan. Nu zorgt ons stelsel voor groeiende economische ongelijkheid tussen arm en rijk: 'De hoogste inkomens betalen in de praktijk relatief minder belasting dan de inkomensgroepen eronder'. Dat is slecht voor onze toekomstige welvaart en voor de kanselijkheid van kinderen die opgroeien in een financieel kwetsbaar gezin, waarschuwt het CPB. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek leefden in 2024 zo'n 338.000 kinderen rondom de armoedegrens.

Het Instituut voor Publieke Economie wil laten zien hoe beleid uitpakt voor gezinnen rondom die armoedegrens (bijna 1 op de 10 Nederlanders): "In onze samenleving zijn er duidelijke groeperingen die voor hun financiële belangen opkomen. Denk aan belastingvoordeel waar een hele kleine groep voordeel bij heeft, maar die miljoenen andere Nederlanders elke keer twee tientjes kost. Het inleveren van steeds twee tientjes loopt wel op voor mensen die het veel minder breed hebben. Dat zorgt voor onbalans in de samenleving. Zoals publicist Tim S' Jongers (*De Omwenteling* 2022, red) zegt: "We hebben een

'lobby voor box 0' nodig. Als IPE zijn we niet per se die lobby. Wel laten wij die onderbelichte kant van ons economisch en sociaal beleid zien."

Stel dat De Omwenteling over 15 jaar terugkomt voor een vervolginterview, wat zou dan de game-changer kunnen zijn geweest?

Vrij snel volgt zijn antwoord: "Dat is toch wel dat het hele toeslagenstelsel over de kop is. Daar zit veel onzekerheid in, met al die regelingen en terugvorderingen. Als er vanuit het Rijk een betere basis is, dan zijn allerlei aanvullingen vanuit de gemeente ook veel minder nodig. Het zou mooi zijn als we over 15 jaar de stress en onzekerheid die voortkomt uit ons herverdelingssysteem, flink hebben teruggebracht. Nu is het uitgangspunt: we willen herverdelen, maar niet tien euro meer geven dan strikt noodzakelijk is. Daardoor is het toeslagensysteem een ingewikkeld doolhof, met soms wel zeven regelingen. Belangrijk is dat we dat doolhof simpeler maken en de verantwoordelijk-

Nu zorgt ons stelsel voor groeiende economische ongelijkheid tussen arm en rijk

heid beter verdelen. Dat betekent als overheid een deel van het risico naar jezelf toehalen en minder terugvorderen."

Iedereen een huishoudtoelage

In een reportage van EenVandaag brengt Jasper verrassend eenvoudig

een alternatief voor ons huidige toeslagenstelsel in beeld (terug te kijken via NPO Start). Aan de hand van gekleurde blokjes laat hij eerst zien hoeveel toeslagen een huishouden nodig heeft om tot een leefbaar inkomen te komen. Wanneer daar iets in fout gaat, volgt terugvordering, met de inmiddels bekende gevolgen. Daarom pleit Jasper voor afschaffing van het toeslagenstelsel.

Een alternatief voor dit systeem is een inkomensonafhankelijke huishoudtoelage voor elk huishouden in Nederland. De hoogte hangt af van het aantal volwassenen en kinderen, het inkomen en vermogen. Het geld dat naar huishoudens gaat die het niet

nodig hebben, komt via de inkomstenbelasting terug bij de overheid. Jasper: "Gezinnen hoeven dan veel minder te doen om te krijgen waar ze recht op hebben, hoeven minder bang te zijn voor terugvorderingen en hebben meer keuze in waar ze het aan besteden. Ook worden ze met meer vertrouwen behandeld dan nu."

Neem niet te snel
aan dat iets niet
kan en mag

VU-hoogleraar Publieke Economie, Bas Jacobs reageert kritisch. Heeft hij een punt?

"Jacobs redeneert vanuit ons systeem waarin we alles heel precies herverdelen. In ons voorstel zal je moeten accepteren dat de herverdeling wat grofmaziger wordt. Volgens mij weegt Jacobs onvoldoende mee wat de onzekerheid van terugvorderingen met mensen doet."

Wat zijn de grootste obstakels op weg naar vereenvoudiging en uiteindelijke afschaffing van het toeslagenstelsel?

"Zo'n aanpassing heb je niet zomaar gedaan, want er moet veel tegelijkertijd veranderen. Daar heb je een

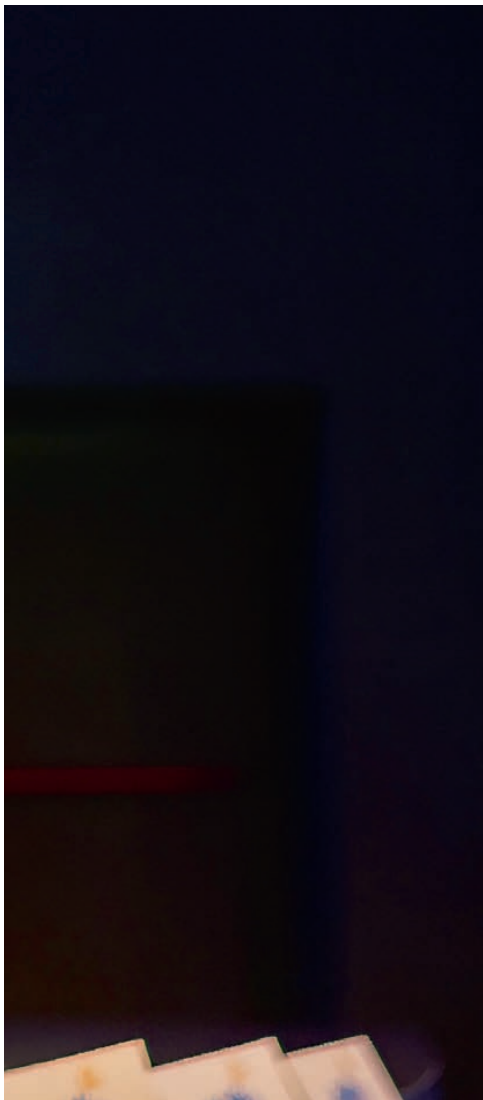
"De laatste grote hervorming van het stelsel is 25 jaar geleden; het is echt tijd voor een grote schoonmaak."

goed plan en minstens acht jaar voor nodig, zeg maar twee kabinetten en een ruime Kamermeerderheid. Die beleidsmakers moeten dan echt de nadelen van ons stelsel gaan zien. Dus meewegen wat terugvorderen of het juist niet aanvragen van regelingen met mensen doet. Dat komt neer op: ben je bereid dat sommige mensen er iets op achteruitgaan en het misschien iets meer gaat kosten? De laatste grote hervorming van het stelsel is 25 jaar geleden; het is echt tijd voor een grote schoonmaak."

Beginnen met afgebakende deelonderwerpen kan volgens de econoom het verschil maken: "Neem de zorgtoeslag, die kun je vervangen door voor iedereen de zorgpremie te

Laat het niet gewoon gebeuren, zegt er wat van

verlagen. Dat kan relatief eenvoudig. Alleen zit politiek gezien daar het vuur niet. Dus zoeken we binnen het IPE hoe we daar een thema van kunnen maken. Een andere eerste stap is het samenvoegen van de kinderbijslag en het kindgebonden budget. Daar is het kabinet mee bezig. Belangrijk is wel hoe je dat inricht, want het wordt alleen eenvoudiger als je het niet helemaal inkomensafhankelijk maakt. Wie we in stelling moeten brengen om deze dingen voor elkaar te krijgen? Het

zou enorm helpen als we meer horen van de mensen die in de knel komen. Om het tastbaar te maken en het onderwerp een gezicht te geven.”

Out-of-the-box

Op LinkedIn laat Jasper zien dat het Instituut voor Publieke Economie out-of-the-box wil denken. Bijvoorbeeld met een oproep om mee te denken hoe alle kinderen in Nederland nu al toegang tot kinderopvang kunnen krijgen. Nu nog struikelen driehonderdduizend huishoudens over de zogeheten arbeidseis. Je kunt

pas aanspraak maken op kinderopvangtoeslag als beide ouders werken. Niet werken is niet altijd een eigen keuze, maar ingegeven door bijvoorbeeld ziekte, herstel of mantelzorg. Juist kinderen in gezinnen met weinig geld hebben baat bij goede kinderopvang, omdat het leerachterstand verkleint, schrijft Jasper.

Op LinkedIn doet hij een oproep: ‘Wat nu als we een stichting oprichten die opereert als sociaal werkgever en mensen een minibaan geeft. Hoe werkt dit juridisch, financieel en praktisch?’. Jasper legt uit of ze al iets wijzer zijn geworden: “We zijn op zoek naar de meest logische vorm. Ik kan er nog niet veel over zeggen, behalve dat er veel herkenning en

Als je het systeem wil veranderen, communiceer erover

enthousiasme is. Normaal vinden mensen met veel geld een *loophole*. Dit zou er eentje zijn voor mensen met weinig geld. Wat ons zorgen baart is het risico op heel forse terugvordering van de toeslag. Daarom moeten we in het hier en nu iets doen, terwijl het nieuwe stelsel voor de kinderopvangtoeslag steeds wordt uitgesteld.”

Jeugdprofessionals

Deze serie is bedoeld voor alle jeugdprofessionals. Hoe kunnen zij bijdragen aan het (economisch) geluk van morgen?

“Kijk naar wat juist wél kan, zoek een manier om het eenvoudiger te maken

en neem niet te snel aan dat iets niet kan of mag. Vaak kunnen gemeenten iets best eenvoudiger maken. Als je het systeem wil veranderen, communiceer erover. Zoek aansprekende voorbeelden, laat zien waar het klem loopt en bedenk wat je eraan zou kunnen doen. Schrijf dat op, stap er bijvoorbeeld mee naar je baas. Laat het niet gewoon gebeuren, zeg er wat van. En naar het voorbeeld van mijn kleine kinderen: wees nieuwsgierig en stel veel waarom-vragen”, zegt hij met een lach op zijn gezicht.

Jaspers kinderen van 4 en 7 zijn over vijftien jaar volwassen. Wat zou deze vader, econoom en systeemveranderaar tegen die tijd gelukkig stemmen?

“Aan de ene kant dat ik iets terugzie van de systeemverandering waar ik me hard voor inzet. Aan de andere kant hoop ik dat mijn eigen kinderen dan gezonde en gelukkige volwassenen zijn.”

De lees-, luister- en kijktips van Jasper J. van Dijk

- Documentaire *Opgroeien met tegenwind* (BNNVARA).
- Radioprogramma *Spijkers Met Koppen* (BNNVARA).
- Boek van Jesse Frederik *Zo hadden we het niet bedoeld*.